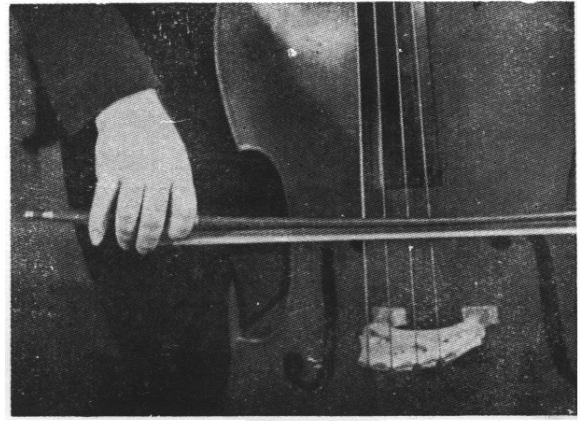

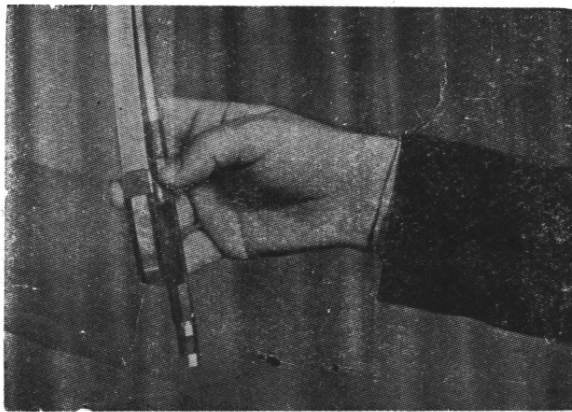
Държане на инструмента

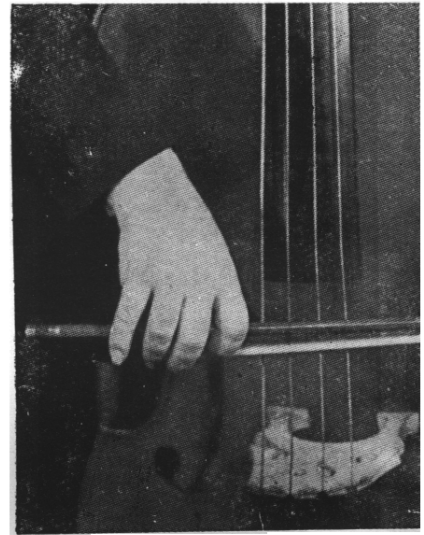
Фиг. 1.

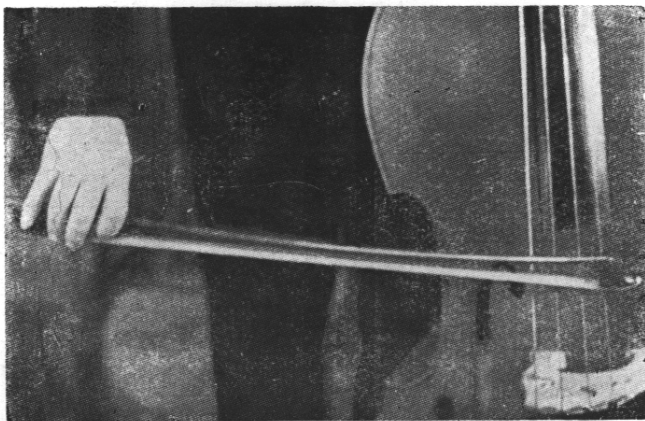
Фиг. 2.

Фиг. 3.

Фиг. 4.

Фиг. 5.

Фиг. 6.

МЕТОДИЧЕСКИ УКАЗАНИЯ

ПОСТАНОВКА НА ЛЯВАТА РЪКА

При свирене лявата ръка трябва да бъде винаги свободна и без излишно напрежение в мишниците, пръстите да бъдат в полусвито положение (фиг. 1). Нокътните стави не бива да се свързват прекалено. Упражняването на прекален натиск върху струните затруднява много ръката при вибрата и преходи. Натискът върху струната се провежда с най-месестата част на върха на пръстите. Трябва да се избягва прекаления наклон на пръстите към главата на инструмента понеже нарушава естественото положение на ръката. Правилното положение на пръстите се постига чрез известно подаване напред на цялата ръка с незначителен наклон към кутрето.

Лакътът трябва да запази средно положение. Много високото положение на лакътя (в първите позиции) бързо изморява ръката. От друга страна крайно пасивното отпускане (висене) на лакътя води към твърде вредни последици.

Палецът лежи свободно със своята втора фаланга на шийката на грифа между първия и втория пръст, като по този начин улеснява преходите от позиция в позиция. За да имаме чист и ясен тон, необходим е доста силен натиск на пръстите върху струната, обаче прекаленото натискане, както и силното чуване върху струната, има като резултат излишно преуморяване на ръката. При повдигане на пръстите от струната ръката да запазва своето положение, а пръстите да не се отклоняват от грифа.

Позицията се запазва чрез палеца. Пръстите трябва да падат върху струната пържаво, отчетливо и с необходимата мекота.

ПОСТАНОВКА НА ДЯСНАТА РЪКА

Тонът се произвежда от дясната ръка, която посредством космите на лъка влиза в допир със струната. Колкото дейността на дясната ръка е по-правилна, толкова по-качествен ще бъде и тонът. Затова постановката на дясната ръка е от изключително значение. Докато лявата ръка определя височината на тона, дясната ръка привежда струната в трептене чрез свободно водене на лъка. Лъкът трябва да се държи с пръстите здраво и свободно. Препоръчваме най-новото (френското) държане на лъка. Този начин на държане на лъка е голяма крачка напред в развитието на свиренето на контрабас, като с това се приближава до виолончелото и изучаващите контрабас имат възможност да се ползват от огромната литература за виолончело, както и от постиженията на големите виртуози на този инструмент.

При френското държане на лъка дясната ръка има три опорни точки: палеца, показалеца и кутрето. Показалецът се поставя върху пръчката между първа и втора фаланга, като малко се отмества вляво (фиг. 2). Палецът се поставя с върха на вътрешната си част и е лемо присвит по посока на лъка в издатината на жабката и отчасти на пръчката (фиг. 3). Кутрето лежи върху жабката на пръчката приблизително с третата си фаланга в зависимост от дължината на пръстите. Другите два пръста се прибират така, че да докосват долната външна част на жабката, като по този начин заедно с другите пръсти са в заоблено положение. Китката при жабката е наклонена леко напред вляво (фиг. 4). Прекаленият наклон не е за предпочитане, тъй като нарушава естественото положение на китката и в резултат се получава излишно преуморяване на ръката. Пръстите са обърнати с малък наклон вдясно. При изтегляне на лъка към върха долната част на ръката (от лакътя надолу) постепенно се разгъва и на върха на лъка китката се установява приблизително на линията на ръката (фиг. 5). Положението на лакътя се определя от това върху коя струна лежи лъкът. На *Sol* струна имаме най-високо положение, на средните струни и на *Mi* струна имаме най-ниско положение. При *пасажи*, които изискват честа смяна на струните най-добре е да се спазва средно положение на лакътя, улесняващо преходите от една струна към друга.

Няколко думи за воденето на лъка. Механиката на лъковото водене е по-сложна от механиката на лявата ръка, тъй като при последната пръстите са в непосредствен допир със струната, докато дясната ръка влиза в допир със струната посредством пръчката и космите на лъка. Главната задача на лъководенето е да приведе струните в правилно и непрекъснато трептене. Лъководенето отначало става с цялата ръка. От жабката до към средата — чрез движение от рамото и спомагателни движения на китката и пръстите; от средата до върха — чрез разгъване на долната част на ръката, с незначително участие на горната част и комбинирани движения на китката и пръстите, придружени с малки изменения в хватката на пръстите. При обратно водене на лъка схемата на движението е противоположна.

При воденето на лъка всичките части на ръката вземат участие в голяма или по-малка степен. Главното е да се постигне съгласуваност и правилно взаимодействие между всички части на ръката. При смяна на лъка особено при жабката китката трябва да вземе дейно участие. Комбинираното дви-

жение на китката и пръстите е единственото, което е в състояние да произведе гладка и неуловима за слушателя смяна на лъка. Тук трябва да се отбележи, че за тази цел не бива да се прави прекален тренинг с движения на китката. Голяма част от недъзите на дясната ръка се дължат на това.

При контрабаса китковите движения трябва да се прилагат:

1. В бързо темпо — не съвсем самостоятелни, за да подпомагат по-тежките движения на раменната и лакътната става;
2. При лъковото удължение (смяна на лъка);
3. При тремоло-вibrато.

ПРЕХОД С ЛЪКА ОТ ЕДНА СТРУНА КЪМ ДРУГА

Смяната на струните с лъка става по следния начин: в бавно темпо от средата до върха — чрез вълнообразно движение на горната част на ръката от раменната става; от средата до жабката — чрез съчетаване на горното движение с извиване на долната част на ръката и лакътната става; в бързо темпо от средата до върха чрез движение на долната част на ръката от лакътя с незначително участие на горната част на ръката от рамото; от жабката до средата — с участие на цялата ръка, подпомогнато с движение на ръката от рамото.

ВИБРАТО

Вибратото е характерно средство за разхубавяване на тона при свирене на струнни инструменти; то прави тона по-топъл и по-изразителен. Има изпълнители, които нагаждат вибраторо към всяка динамика, към всеки тон и по забележителен начин оживяват всяка фраза, без да нарушават художествеността на изпълнението чрез прекомерно или недостатъчно вибраторо. Такова изискано вибраторо е резултат на художествена зрялост, на упорита работа, на добра преценка на всички звукови ефекти и обмисляне на всички технически подробности. Отклоненията, които пръстите правят, за да произведат вибраторо на контрабаса са по-големи, отколкото при виолончелото, поради това и трудностите, свързани с произвеждане вибраторо на контрабаса са по-големи, отколкото при другите струнни инструменти.

Трябва да се напомни, че изучаването на вибраторо в никакъв случай не бива да започва в първоначалния стадий на обучението. Пръстите трябва да бъдат достатъчно укрепнали, т. е. техниката на лявата ръка да бъде установена. В противен случай вибрационната техника би увредила на стабилизиранието на лявата ръка. Овлавяването на вибраторо е дълъг и труден процес. Най-важното за учащия е да разбере същността на колебателните движения. Най-удобно е първите упражнения да започват в четвърта позиция с втори пръст. Палецът се държи съвсем леко на шийката на грифа и цялата ръка е по-свободна. Движенията за вибраторо започват съвсем бавно и спокойно чрез люлеене на китката нагоре и надолу, при което размахът на движенията постепенно изчезват към лакътя.

Цялата нота да се свири бавно най-напред разчленена на четири четвъртини, след което да се упражнява вибраторо с люлеене на ръката в осмини:

ритъм на вибрацията

След това същото се упражнява в триоли:

и в шестнадесетинки (по четири на четвъртина) и т. н.:

1 2 3 4 5 6 7 8 | 1 2 3 4 5 6 7 8

Движенията на манипулиращия пръст трябва действително да произвеждат колебания във височината на тона. Лъкът трябва да се движи спокойно без тенденция за ускоряване или усилване или намаляване силата на тона с цел да се подпомогне вибриращата лява ръка. Ритъмът на колебателните движения да се спазва строго. Ако при първите уроци се види, че учащият тежко прави горните упражнения с лък, същите трябва да се упражняват няма (без лък). Този първи етап трае от 10 до 20 дни в зависимост от възприемчивостта на учащия се. През втория етап упражненията се правят с пицикати (около 10 — 15 дни) и едва в третия етап се пристъпва към упражняване с лък.

С упражняване на вибраторо не бива да се злоупотребява. Ежедневните занятия първоначално не бива да траят повече от 20 минути. С другите пръсти вибраторо се прави по-мъчно, защото се измества центърът на тежестта. След втория пръст упражнява се по гореописания вече начин с четвъртия и най-после с първия пръст. Веднаж усвоено вибраторо то в посочената четвърта позиция постепенно се пренася и в останалите.

Вибрирането само с пръсти или само с китка не е за препоръчване. При контрабаса се препоръчва лакътното вибрато. Ръката в рамото трябва да бъде съвсем свободна. Вибратото се предава от пръстите към китката, лакътя и после към цялата ръка. Първоначално не бива да се вибрира продължително и бързо. Бързото и продължително вибриране може да развали вибраторото. При изучаване на вибраторото трябва да се следи за чистото интонироване (амплитудата на вибраторото трябва да има чиста основа). Препоръчва се гами и пасажии, несигурни в интонационно отношение, да се свирят без вибраторо. В никакъв случай вибраторото не бива да служи за замаскиране на фалшиво свирене. Когато вибраторото е лениво и широко, вибрационното стремление трябва да се отправи към китката и пръстите, като се ускорят изхождащите от лакътя движения. Обратно, за забавяне на ситна вибрация вибрационното стремление трябва да се отправи към основата на лакътя. Трябва да се изтъкне, че бързината и амплитудата на вибрацията са в зависимост от височината на тона. Така в първите позиции се вибрира с по-голям размах и по-бавни колебателни движения, докато в по-горните позиции се вибрира с по-малък размах и по-бързи колебателни движения. Трябва да се отбележи, че флажолетите звучат по-красиво благодарение на вибраторото. Естествено най-подходящи места за прилагане на вибраторо са кантиленните. В техническите пасажии вибраторото няма място и прилагането му би увредило устойчивостта на пръстите.

При фразироването се препоръчва вибраторото да се прилага така, че най-голямото звуково колебание да пада на кулминационната точка на фразата.

Andante **Dragonetti**

1. — фразировка

2. — ритъм

3. Линията на колебателните движения

Разбира се, това не може да бъде правило за всички случаи. Вибрацията при разните изпълнители е индивидуална — при едни е по-бърза, при други по-бавна, но винаги трябва да бъде свободна. Личният вкус на изпълнителя определя количествената употреба на вибрацията.

СТРОЙ НА КОНТРАБАСА

Контрабасът е единственият лъков струнен инструмент, който се настройва на кварта. За да се избягнат допълнителните ливни в нотописането, всички тонове се пишат една октава по-високо.

пише се:

от малката октава   от малката октава   от голямата октава   от голямата октава

звучи:

от голямата октава   от голямата октава   от контра октава   от контра октава

ПЪРВА ПОЗИЦИЯ

Между два съседни пръста се получава полутон (малка секунда).
Между празна струна и първи пръст се получава цял тон (голяма секунда).

върху сол струна   върху ре струна

върху ла струна   върху ми струна

УСЛОВНИ ЗНАЦИ

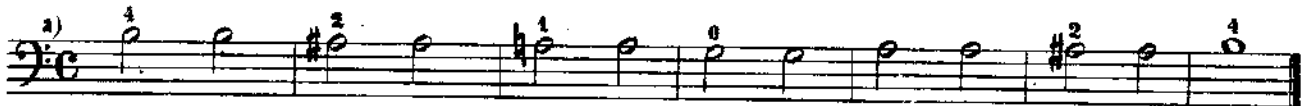
- П — движение на лъка от жабката към върха
- V — движение на лъка от върха към жабката
- ЦЛ — с цял лък
- ДП — с долната половина
- ГП — с горната половина
- С — със средата на лъка
- Ж — с жабката на лъка
- В — с върха на лъка
- o — празна струна
- — в една позиция

ПОДГОТВИТЕЛНИ УПРАЖНЕНИЯ ЗА ЛЯВАТА РЪКА

С помощта на педагога лявата ръка на ученика се поставя първоначално на една от средните позиции (III). Ученикът поставя пръстите на лявата си ръка върху струната, свободно и леко заоблени, а палецът лежи между първия и втория пръст.

Струната се притиска едновременно с всички пръсти, а след това с всеки пръст по отделно (4,2,1). Пръстите трябва да падат активно и отчетливо върху струната, но меко и свободно. За постигане на чиста интонация вторият пръст трябва да се приближава към четвъртия. При вдигане на всички пръсти от струната позицията се запазва от палеца. Чак след тези упражнения ръката се премества на I позиция.

Тонът се извлича без лък
чрез пицкато (pizz.)

ПОДГОТВИТЕЛНИ УПРАЖНЕНИЯ ЗА ДЯСНАТА РЪКА

След като ученикът свикне да държи инструмента непринудено и естествено, започват първите упражнения с дясната ръка. Първоначално лъкът трябва да се държи във вертикално положение с помощта на лявата ръка, за да могат пръстите на дясната ръка свободно да се наместват. След това се преминава към вертикално държане на лъка, но само с дясната ръка. Хващането на лъка още при първите опити във вертикално положение е твърде полезно и дава възможност на ученика да изработи навика да го държи свободно.

C GP C GP GP C GP

C GP C GP

УПРАЖНЕНИЯ ЗА ЛЯВАТА РЪКА (БЕЗ ЛЪК)

pizz. 0 1 0 2 0 4 0 0 4 2 1 0 0 1 0 0 pizz. 0 1 0 2 0 4 0 0

pizz. 4 2 1 1 0 2 0 1 0 4 0 1 0 0 1

pizz. 4 2 1 0 0 1 2 1 4 2 3 4 1 2 1

pizz. 0 1 4 1 0 4 1 0 1 4 4 1 0 Френска песен

1 1 1 0 4 1 0 0 1 4 1 4 1 0

Упражнения

pizz. 4 2 1 1 2 4 1 2 4 2 1 4 2 1

1 2 4 4 2 1 1 2 4

0 1 4 1 4 1 0 1

0 1 2 1 2 1 0 1 0

УПРАЖНЕНИЯ ЗА ДЯСНАТА РЪКА

6

агсо

п V п V п V п V

ДП Ж ДП Ж

п V п V п V п V

ДП Ж ДП Ж

п V п V

Ж С ДП С ДП

С В ГП ГП

п V п V

ГП ГП ГП С Ж

Упражнения върху всички струни

7

ГП ДП

Начини

а)

б)

в)

8

ЦП

п V п V п V п V п V п V

п V п V п V п V п V п V

УПРАЖНЕНИЯ ЗА ЛЯВАТА РЪКА.

Терци

ПЪРВИ УПРАЖНЕНИЯ С ДВЕТЕ РЪЦЕ

При свирене на упражнения с двете ръце трябва да се обръща особено внимание за съгласуване на движенията им. Към такива упражнения ученикът може да премине след необходимото укрепване (за началния период) постановъчно на двете ръце по отделно.

13 ЦЛ

14

- 1. ДП
- 2. ГП
- 3. ЦЛ

15

Лъкови начини за изпълнение на гамата Сол-мажор.

а) 16 ЦЛ

б) ЦЛ

в) ДП ЦЛ ГП ЦЛ ДП ЦЛ И т. н.

г) ЦЛ ГП ЦЛ ДП ЦЛ ГП И т. н.

д) С И т. н.

ПРЕХОД С ЛЪКА НА СЪСЕДНИ СТРУНИ—I ВИД (УДОБЕН)

Преминването от една струна върху друга съседна струна трябва да става гладко. За тази цел е необходимо лъкът да се доближи до струната, върху която ще премине, така че преходът да стане в момента, когато вече се е докоснал до нея.

а) б) 17 ДП ЦЛ ДП ЦЛ ГП ЦЛ

в) ДП ЦЛ ГП ЦЛ И т. н.

г)
 д)
 е)

Хроматично разположение на тоновете в I позиция

18

Тризвучия

Доминантов септакорд

Терци

19

ПРЕХОД С ЛЪКА НА СЪСЕДНИ СТРУНИ — II ВИД (НЕУДОБЕН)

20 а)
 б)
 в)

г)

21

* Кварти* При изпълнение на кварта на две съседни струни с един и същ пръст да не се натискат едновременно двете струни, тъй като с това би се увредила постановката на лявата ръка. Тази препоръка важи само за първоначалния стадий на обучението.

Тризвучия

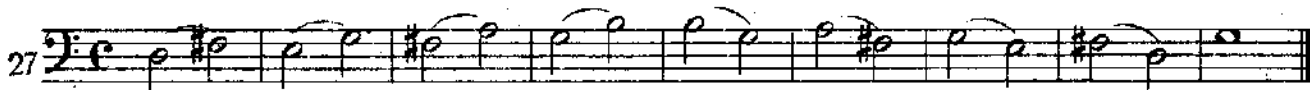
ЛЕГАТО

При свирене на легато пръстите на лявата ръка не бива да оказват влияние върху свободното и равномерно движение на лъка. Необходимо е правилно разпределение върху дължината на лъка в зависимост от броя на тоновете, които трябва да се изпълняват на един лък.

а. Свирене на два тона върху една струна с един лък.

б. Свирене на два и повече тона на съседни струни с един лък.

Лъкови начини

1 ЦЛ ГП 2 ДП 3 ЦЛ 4 ЦЛ

Широко

28

СИМЕТРИЧНИ ДВИЖЕНИЯ НА ЛЪКА

29 а) б) в) П V П

ДП ЦЛ ГП ЦЛ ЦЛ ГП ЦЛ ДП

г) П V П

ЦЛ ГП ЦЛ ДП и т. н. ДП ЦЛ ГП и т. н.

д) П V П V П V е) П V

ЦЛ ГП ЦЛ ДП и т. н. ДП ЦЛ ГП ЦЛ и т. н.

30 I контрабас II контрабас Сапожников

П V П ЦЛ ГП ЦЛ ДП

дп цл гп цл цл гп

p

НЕСИМЕТРИЧНИ (НЕРАВНОМЕРНИ) ДВИЖЕНИЯ НА ЛЪКА

а. Упражнения върху празни струни.

31

цл цл цл цл

б. Упражнения върху гамата Сол-мажор

32

цл цл и т. н. дп и т. н.

дп и т. н. и т. н. и т. н.

33

V (п) п (V)

ЦЛ ЦЛ

п (V)

34

п V

ЦЛ ЦЛ

Вариант

35

Квинти

36

п V

ЦЛ ЦЛ ЦЛ ЦЛ

ДП ГП

Вариант

п V

ЦЛ ЦЛ

ДП

и т. н.

ПРЕХОД НА ЛЪКА ПРЕЗ ЕДНА И ДВЕ СТРУНИ

37

Лъков начини:

ЩЛ ГП ЩЛ ДП и т.н. ДП ЩЛ ГП ЩЛ и т.н.

ЩЛ ГП ЩЛ ДП и т.н. ДП ЩЛ ГП ЩЛ и т.н.

38

Лъков начин

Сексти

39

Септими

40

ПОЛУПОЗИЦИЯ

Полупозицията е половин тон по-ниска от I позиция

върху сол струна, върху ре струна, върху ла струна, върху ми струна

41

Хроматическо разположение на тоновете в полупозиция

върху сол, върху ре, върху ла, върху ми

42

43

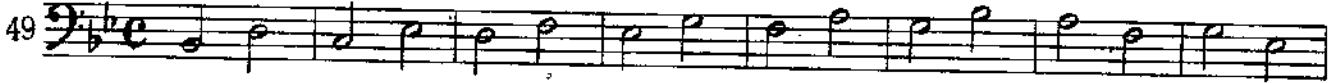
Гамите трябва да се изучават преди всичко като средство за техническо усъвършенстване, за изработване на красив тон, чиста интонация, меки и свързани преходи от една позиция в друга и от една струна към друга.

43

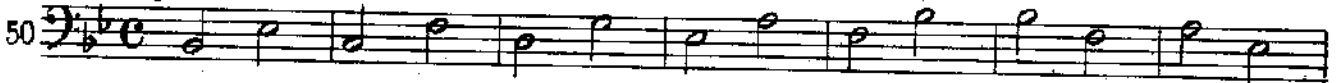

Терци

Кварти

Квинти

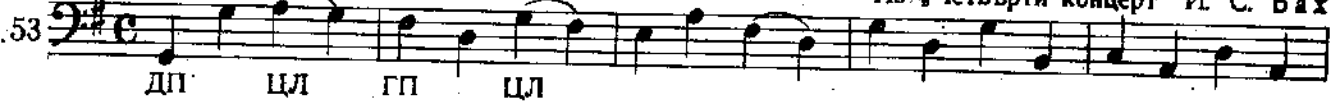
Широко

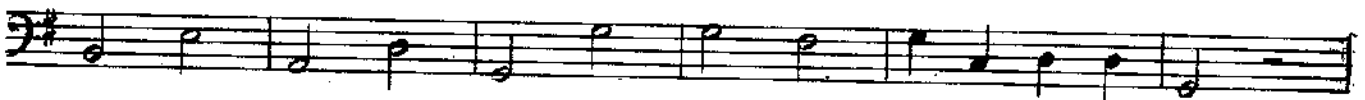
ЦЛ ЦЛ

Из „Четвърти концерт“ Й. С. Бах

ДП ЦЛ ПП ЦЛ

Three staves of musical notation in bass clef, key of A major. The first staff shows a scale with fingerings 1, 2, 3, 4. The second and third staves show the same scale with different articulations.

ГАМА ЛА-МАЖОР

54

55 *Тризвучия*

56 *ла-минор хармоничен вид*

57 *ла-минор мелодичен вид*

58 *Тризвучия*

ГАМА МИ-МАЖОР

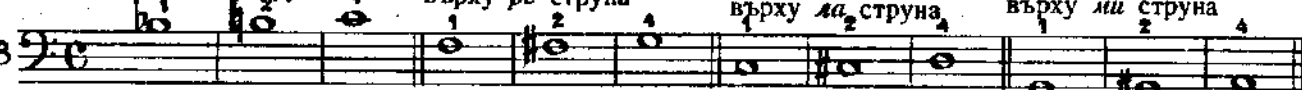
59

II ПОЗИЦИЯ

II позиция отстои половин тон по-високо от I позиция.

върху сол струна   върху ре струна   върху ла струна   върху ми струна

63

Упражнения в II позиция

64

65

Упражнения в интервали

66

Ц.Л. Г.П. Г.П. Ц.Л.

2 4 2 4

Хроматична гама

67

4

ГАМА ДО-МАЖОР

68

2 0 1 2 0 1 2 4 2

69

Тризвучия

Доминантов септакорд

2 1 4 1 4 1 4 1 2

Начини

и т. н.

70

Терци

71

Кварти

72

Квинти

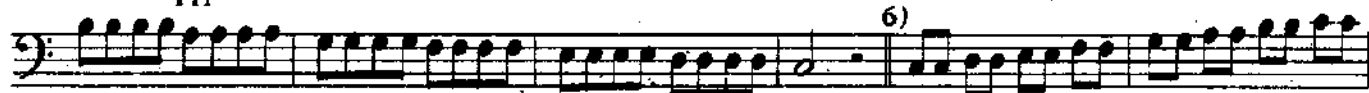
4 2 4 1 2 4 1 2 4 1 2 4 1 2 4 1 2

ОСМИНИ НОТИ

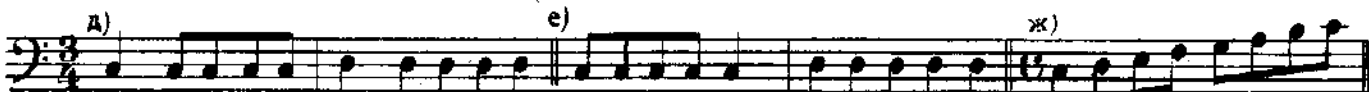
Лъкови упражнения в осмини

С
ДП
ГП

и т. н. ДП С ДП Ж и т. н. Ж ДП С ДП и т. н.
ГП В ГП С

ДП С ДП Ж и т. н. Ж ДП С ДП
ГП В ГП С

и т. н.

Преход от струна на струна

ЧЕТВЪРТИНА С ТОЧКА И ОСМИНА — ЛЕГАТО

76

а) б) ЦЛ ГП ЦЛ ДП и т. н.

в) г) д) е) и) ЦЛ и т. н. ДП С ДП Ж ГП В ГП С

ЛЪКОВИ НАЧИНИ

Moderato

77

Народна песен

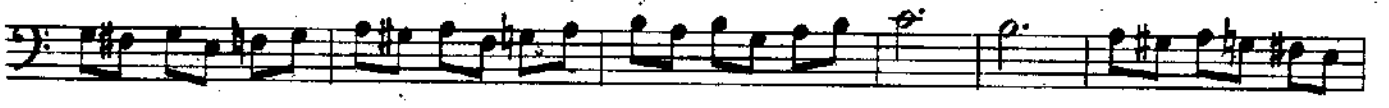
78

mf

79 Спокойно Народна песен

80 Allegro Из „Симфония до-мажор“ — Л. Бетховен

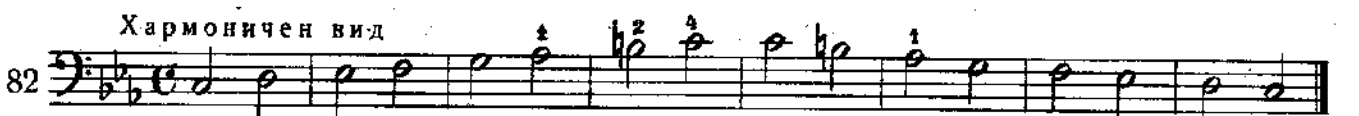

ГАМА ДО-МИНОР

81 Мелодичен вид

82 Хармоничен вид

83 Тризвучия

Квартсектакорд

Умален септакорд

Упражнение в ла минор
Moderato

Allegro

Гавот — Й. С. Бах

86 *mf* [Musical staff]

[Musical staff]

[Musical staff]

[Musical staff] *f* *mf*

[Musical staff] *f*

[Musical staff]

II ПОВИШЕНА ПОЗИЦИЯ

На тази позиция ученикът да не се задържа продължително.

87 *върху сол* *върху ре* *върху ла* *върху ми* [Musical staff]

Упражнения в II повишена позиция

88 [Musical staff]

[Musical staff]

[Musical staff]

Начини

1. 2. 3. [Musical staff]

89 [Musical staff] *1/2* *II пов.* *II вид*

II пов. [Musical staff]

80

90

91

Родопска песен

92

Родопска песен

mf

p

Гама *лб*-мажор

93

II пов.

94

III ПОЗИЦИЯ

97

върху сол 2 1 върху ре 3 4 върху ла 1 2 4 върху ми 1 2 4

98

Широко

В III позиция се срещат естествени флажолетни тонове, с помощта на които се настройва инструментът. При извличане на флажолетни тонове пръстите на лявата ръка съвсем леко докосват стру-

ната. Лъкът се води леко и по-близо до столчето.

върху сол 4 Пише се: 2 върху ре 1 върху ла 2 1 върху ми 1 0

99 Звучи:

100

Хроматична гама

ГАМА РЕ-МАЖОР

101

102

Тризвучия

Доминантов септакорд

Терци

03

Кварти

04

Начини

Умерено

05

СИНКОП

а)

106

в)

ТРИОЛИ

$\text{♩} = \text{♩} \text{♩} \text{♩}$ съкратено $\text{♩} = \text{♩} \text{♩} \text{♩}$

Да се изпълнява на всички струни легато.

107 Начини върху гама
и т. н.

Упражнения за пръстова техника

В тези упражнения пръстите трябва да падат върху струните свободно и пългаво с леко чуване по грифа.

108 a)

b)

c)

d)

Moderato

Американска балада

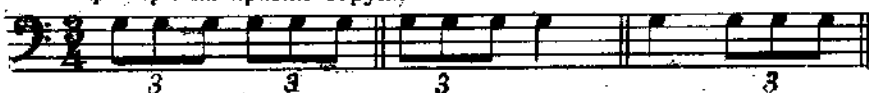

ГАМА РЕ-МИНОР

ТРИОЛИ С ОТДЕЛНИ ЛЪКОВЕ (ДЕТАШЕ)

Примери на празни струни

При изпълнение на триоли с отделни лъкове да се внимава и трите ноти да бъдат равни по времетраене. Първата нота от триолата (на силно време) се изпълнява с по-енергично изтегляне на лъка.

Лъкови начини върху гами

114 *a)* *smile*

b) *И Т. Н.*

Начини върху гами *b)* *И Т. Н.*

Упражнения с триоли *b)* *И Т. Н.*

117

118

119 Энергично

mf с пп *simile*

mf

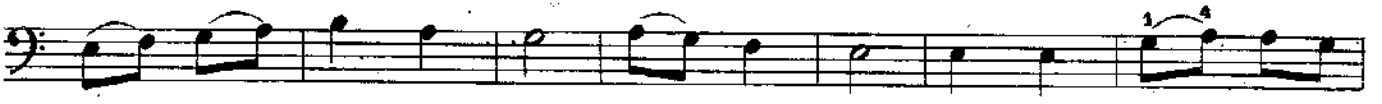
mf

120 Бавно, напевно

p цл пп цл дп

121 *Allegretto* Народна песен
mf

АКЦЕНТ

122

a) $\overset{\vee}{\square}$ $\overset{\vee}{\square}$ б) $\overset{>}{\square}$ $\overset{>}{\square}$ в) $\overset{>}{\square}$ $\overset{>}{\square}$ $\overset{>}{\square}$ $\overset{>}{\square}$

mf — *p*   *mf* — *p*   *f* — *pp*   *f* — *pp*   *f* — *pp*   *f* — *pp*   *f* — *pp*

Начини върху гами

a) $\overset{>}{\square}$ и т. н.   б) $\overset{>}{\square}$ и т. н. в) $\overset{>}{\square}$ и т. н.

mf — *p*   *mf* — *p*   *f* — *pp*   *f* — *pp*   *f* — *pp*   *f* — *pp*

— crescendo (крешендо) — знак, който показва, че трябва постепенно да усилваме тона.
 — decrescendo (декрешендо) — знак, който показва, че трябва постепенно да отслабваме силата на тона.

123 *f* Майска песен - В. А. Моцарт

Английска песен

124 **Allegro**

mf *mf* *rit.*

125 **Andante** Батиони

p *mf* *f* *p* *f*

Двугласни упражнения

126

При изпълнение на двуглас учащият едновременно да слуша двата тона. За постигане на равна звучност необходимо е двете струни да се докосват с лъка едновременно и с еднаква сила. Лявата ръка да се държи свободно, като лакътят запазва средно положение на височината.

127

Спокойно

128

Умерено

Украинска народна песен

129

Предтакт

Начини върху гама

130

Прекрасно цвете - Л. Бетховен

131

III ПОВИЩЕНА ПОЗИЦИЯ

132

Упражнения в III повишена позиция на всички струни

133

б)

в)

г)

ГАМА МИ $\flat$ -МАЖОР

134

Доминантов септакорд

НЕРАВНОМЕРНИ ДВИЖЕНИЯ С ЛЪКА

Начини върху гами

140 *a)*

p f p f cresc. f

Vivo (Живо)

Екосез (старинен танц) - Фр. Шуберт

144

fp

mf (за втори път *p*)

145

p f p f p f p f

p f p f p f p f

146

Tempo di minuetto

Из „Симфония в сол-минор - В. А. Моцарт

147

sf sf

sf sf sf

148

IV ПОЗИЦИЯ

149

ХРОМАТИЧНО РАЗПОЛОЖЕНИЕ НА ТОНОВЕТЕ В IV ПОЗИЦИЯ

150

Упражнение в IV позиция (на всички струни)

151

Свързване на I позиция с II повишена, III и IV позиция

152

върху ре

First staff of music with notes and fingering numbers (1, 4, 2, 1, 4, 1, 4, 1, 4, 1).

Second staff of music with notes and fingering numbers (1, 4, 1, 4, 4, 2, 1, 4, 2, 4, 4, 1).

върху ла

Third staff of music with notes.

Fourth staff of music with notes.

върху ми

Fifth staff of music with notes.

Sixth staff of music with notes.

Лъков начин

Seventh staff of music, beginning of the 'Lьков начин' section.

фил фил f p f p

Eighth staff of music, starting at measure 153, with notes and fingering numbers.

Ninth staff of music with notes and fingering numbers (IV, III).

Tenth staff of music with notes and fingering numbers.

Moderato

Eleventh staff of music, starting at measure 154, with notes and fingering numbers.

С ДП III mf

Twelfth staff of music with notes and fingering numbers.

Thirteenth staff of music with notes and fingering numbers.

ГАМА МИ-МАЖОР

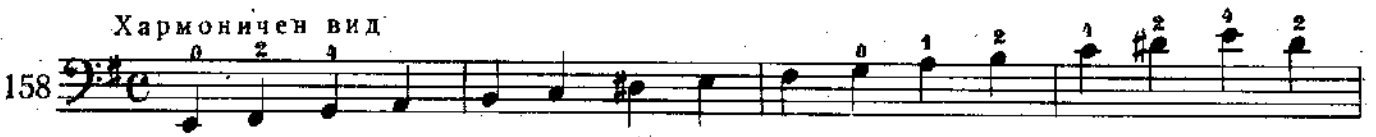

ГАМА МИ-МИНОР

Мелодичен вид

Хармоничен вид

162 *Vivace* *mf* Етюд — Е. Хайден

163 *Оживено* *mf* Народна песен

* Предувар, форшилаг. Кратка украсителна нота, която се изпълнява малко преди да забочне стойността на нотата, пред която се намира.

УПРАЖНЕНИЯ ЗА СМЯНА НА ПОЗИЦИИ

I вид. Преходът се осъществява с един и същи пръст
I-III позиция

164

Начини

а)

II вид. Преходът се осъществява, докато звучи празната струна.

I-III позиция

165

III вид. Преходът се осъществява чрез пръста, с който е взет последният тон. Спомагателният тон, с който водещият пръст се установява в желаната (новата) позиция, е отбелязан като действителен в скоби. След като се овладее прехода спомагателният тон не трябва да се чува.

I-IV позиция

166

I-III позиция

ПРЕХОД НА СЪСЕДНИ СТРУНИ

167

I IV I I IV

IV вид. Преходът се осъществява чрез бърза подмяна на един пръст с други.

168

I IV I IV I IV I IV

Свързване на I и II позиция с IV.

Спокойно

169

Напевно

170

Упражнения за смяна на позиции (от полупозиция до IV позиция).

174

175

Умерено

Ария - Й. С. Бах

УПРАЖНЕНИЯ ЗА РАЗПРЕДЕЛЯНЕ ЧАСТИТЕ НА ЛЪКА

На празни струни

176

177

mf Ж ЦЛ В ЦЛ ДП ЦЛ Ж

f

Ж ЦЛ П П П ЦЛ

178

Andante

p ЦЛ ЦЛ

p *f*

f

f *p*

f *p*

p

V ПОЗИЦИЯ

179 *върху сол* *върху ре* *върху ла* *върху ми*

Упражнения върху всички струни в V позиция

180

181

182

ГАМА ФА-МАЖОР

183

184

Тризвучия III пов.

ГАМА ФА-МИНОР

185

Мелодичен вид

186

Хармоничен вид

Тризвучия

187

III V

Умален септакорд

Доминантов септакорд

Maestoso

188

Да се упражнява без да се вдигат пръстите
Терци.

189

190

ШЕСТНАДЕСЕТИНИ НОТИ

191

а) Упражнения върху празни струни

б)

192

а) Начини върху гама

б)

в)

г)

д)

и т. н.

и т. н.

193

Moderato

Детска песен — Й. Брамс

194

mf

Andantino

Етюд — Е. Хайден

195

Квартн

196

200

V
p
p
mf
p

201

Септими

1 2 1 2 1 2 1 2 1 2 1
2 1 2 1 1 2 1 2 1 2 1

202

Октави

1 1 1 1 0 2 1 1 1 1 1 1 1 1
1 1 1 1 2 0 4 1 1 1 2 0 1

203

58

ПРЕХОД НА СЪСЕДНИ СТРУНИ — УПРАЖНЕНИЯ С КРАТКИ ЛЪКОВЕ (ДЕТАШЕ)

Да се внимава шестнадесетините да звучат равномерно и ясно. Първата нота на силното време да се подчертава леко.

УПРАЖНЕНИЯ ЗА УСИЛВАНЕ И ОТСЛАБВАНЕ НА ТОНА

При крешендо трябва постепенно да се усилва тонът, а при декрешендо да се отслабва постепенно. При крешендо да не се форсира.

205

Начини

а) б) в)

г) д)

е) ж) з)

Presto

4 Ригодон (старинен танц) - Ж. Рамо

206

 (1)

V ПОВИШЕНА ПОЗИЦИЯ

207

върху сол   върху ре   върху ла   върху ми

Упражнения в V повишена позиция

208

Бавно

209

210

211

Кратко движение на лъка

212

Начини за упражняване върху гама

213

Контраданс (старинен танц)
Транскрипция

Не бързо

214

p
f
p

Спокойно

Белоруска приспивна песен

215

mf
p
mf
p

Майце си — Добри Христов

216

ГАМА ФА# МИНОР

Мелодичен вид

217

mf
p

Хармоничен вид

218

Тризвучие

219

Квартсектакорд

Умален септакорд.

Andante

220

КРАТКИ НЕРАВНОМЕРНИ ДВИЖЕНИЯ НА ЛЪКА

Осмина с точка и шестнадесетина на един лък. Осмината с точка се изпълнява с по-голямата част на лъка, а шестнадесетината се извърва след кратко спиране на лъка.

Осмина с точка и шестнадесетина на един лък и осмина отделно се изпълняват с равни части на лъка (надолу и нагоре).

График на движението на лъка
Начини за упражнения на гъми

221

Кратки отривисти движения на лъка

Пише се:

222 Изпълнява се:

223

224

225

Vivace

Из Седма симфония* — Л. Бетховен
(да се свири бавно, след това в темпо)

225

Приспивна песен — Б. Флис

Andante

226

ПОРТАТО

227

Начини върху гама

Умерено, грациозно

Из „Соната за пиано“ — В. А. Моцарт

128

Буре — Й. С. Бах

129

Двоен предудар, двоен форшлаг. Кратки украсителни ноти, които се изпълняват преди да започне стойността на нотата, пред която стоят.

233

III, 9

ГАМА СОЛ-МАЖОР

234

ГАМА СОЛ-МИНОР

235

Мелодичен вид

236

Хармоничен вид

237

Тризвучия (в минор)

Тризвучия (в мажор)

Умален септакорд

Доминантов септакорд

238

Хроматична гама

239

ЩРИХИ

Етюд — Г. Ласка

УПРАЖНЕНИЯ ЗА РАЗВИВАНЕ ПРЪСТОВАТА ТЕХНИКА НА ЛЯВАТА РЪКА*

241

244

Allegro ma non troppo

Гавот — Й. С. Бах

245

Квинти

246

V вид. Смяна на позиции. Преходът се осъществява, докато звучи флажолетът.

VI-V поз.

247

IV поз.

Andante

248

Musical score for measures 248-250, Andante tempo. The score consists of five staves. The first four staves are bass clef and contain melodic lines with various dynamics: *mf*, *pp*, *mp*, and *p*. The fifth staff is also bass clef and contains a sequence of six chords labeled 1. through 6. with fingering numbers above them.

Moderato

249

Musical score for measures 249-250, Moderato tempo. The score consists of four staves, all in bass clef. The first staff contains a melodic line with a dynamic marking of *mf*. The second and third staves contain accompaniment with dynamics of *pp* and *mp* respectively. The fourth staff contains a melodic line with a dynamic marking of *p* and includes fingering numbers.

Сексти

250

Musical score for measure 250, Сексти section. The score consists of three staves, all in bass clef. The first staff contains a melodic line with a dynamic marking of *mf*. The second and third staves contain accompaniment with dynamics of *pp* and *mp* respectively. The third staff contains a melodic line with a dynamic marking of *p* and includes fingering numbers.

УПРАЖНЕНИЯ ВЪРХУ ЕДНА СТРУНА

При следващите упражнения да се внимава за пълна координация между движенията на лъка и падането на пръстите на лявата ръка върху струната. Упражненията да се свирят по-бавно, като постепенно се преминава към по-бързо темпо.

Да се упражнява на всички струни

251

Упражнение върху всички струни

252

260

261 *Moderato*

Упражнение — Саножников

cresc.

mf

f

mp

f

cresc.

f

262 Moderato *V*

p

f

mf

pp

poco ritenuto

VI ПОВИШЕНА ПОЗИЦИЯ

263

Упражнения в VI позиция

264

върху сол

върху ре

върху ре

върху ла

върху ла

върху ми

Упражнения за свързване на полупозиция с VI повишена (VII понижена позиция.)

265 *върху сол*

върху ре

върху ла

ГАМА ЛА_b-МАЖОР

266 *Тризвучия*

Доминантов септакорд

267 *Терци*

268

Andantino

Андантино — Арам Хачатурян

269

mf cantabile

cresc. *p.*

ritenuto

a tempo
mf

f *dim.* *p*

270

Умерено

Немски танц — К. Дитерсдорф

271

p *mf*

p

78

A series of seven musical staves in bass clef, each containing a trill exercise. The exercises are marked with dynamics such as *mf*, *p*, and *pp*, and include fingerings and accents.

УПРАЖНЕНИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТРИЛЕРИ.

За да се добие бърз и ясен трилер, необходима е пълна свобода в лявата ръка, а пръстите пъргаво и ритмично да падат върху струната. След всеки признак на умора или стегнатост упражнението да се прекъсва; да се продължи след кратка почивка.

ВИДОВЕ ТРИЛЕРИ

Two musical staves showing trill exercises. The first staff is numbered 272 and the second is numbered 273. Both staves show a trill on a single note with a slur above it.

Начина

И. Т. Н.

И. Т. Н.

273

274

275

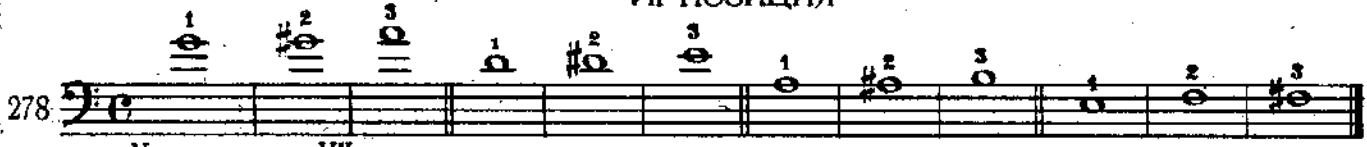
276

Сарабанда — А. Корели

277

VII ПОЗИЦИЯ

278

Упражнения в VII позиция

279 *върху сол*

върху ре

върху ла

Свързване от I до VII позиция

280 *върху сол*

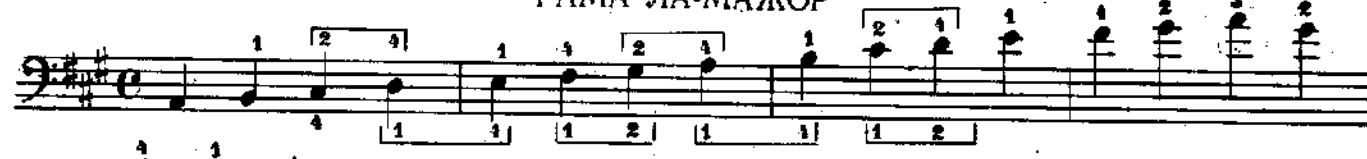
върху ре

върху ла

ГАМА ЛА-МАЖОР

IV II III I

ГАМА ЛА-МИНОР

Мелодичен вид

Хармоничен вид

Тризвучия (минор)

281

Умален септакорд

282

Тризвучия (мажор)

283

Доминантов септакорд

284

СВЪРЗВАНЕ ОТ I ДО VII ПОЗИЦИЯ

285

286 Терци

287 Allegro

Этюд — Дм. Кабалевски

или

СПИКАТО

Спикатото е кратък, скачащ лък с контролирани и направлявани от ръката движения. Лъкът трябва да подскача колкото се може по-малко (по-ниско). Космите почти да не се отделят от струната. Колкото по-ниско е скачането на лъка, толкова по-звучно и ясно ще е спикатото.

Упражнения
Свири се бавно

288

Начини върху гама (комбинирани лъкови начини)

289

Упражнение за ускоряване на спикатото

290

Упражнение на две струни
Упражнението да се свири на струните ре и ла.

291

* Деташе с колкото се може по-малко лък.

Комбинирани лъкови начини върху гама.

292 *n)* *o)* И Т. Н. И Т. Н.

293 *Presto* *mf*

294 *Allegro moderato* *Pleggiere* Тамбури — Ж. Рамо

p

pp

f *dim.*

p *poco rit.*

f *p* *poco ritenuto*

Упражнение за усилване и отслабване на тона. (cresc и decresc.)

а) б)

И Т. Н. И Т. Н.

в) г) д)

И Т. Н. И Т. Н. И Т. Н.

Упражнения с кратки лъкове и динамика

а) б)

И Т. Н. И Т. Н.

в) г)

И Т. Н. И Т. Н.

д)

И Т. Н.

Широко разположение на пръстите (разтягане)

Пръстите да се разтварят ветрилообразно

върху сол

върху ре

297

1 2 2 4 4 2 1 2 2 4 4 2

1 4 1 4 4 1 4 1 4 1 4 2 4 1 2

